

بخش اول: کلیات و شرح مفاد موافقتنامه اوراسیا و جمهوری اسلامی ایران

تهیه، تنظیم و گردآوری: نگین سادات همتی

Eurasian Economic Union
EAEU

مروری بر اتحادیه اقتصادی اوراسیا

مقدمه:

موافقتنامه تجارت آزاد میان جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا (EAEU) یکی از مهم‌ترین گام‌های کشور در مسیر گسترش روابط اقتصادی و تجاری در دهه‌های اخیر به شمار می‌رود. این توافقنامه، که پس از چندین سال مذاکره در قالب رژیم تعرفه‌های ترجیحی و در ادامه به صورت تجارت آزاد تنظیم شد، با هدف تسهیل جریان کالا، رفع موانع غیرتعرفه‌ای و افزایش رقابت‌پذیری تولیدکنندگان ایرانی در بازارهای منطقه‌ای به امضا رسیده است. جایگاه ژئواقتصادی ایران در اتصال خلیج فارس به حوزه اوراسیا، این موافقتنامه را به ابزاری راهبردی برای تنوع‌بخشی به شرکای تجاری کشور و کاهش وابستگی به مسیرهای سنتی تجارت تبدیل کرده است. از منظر سیاست تجاری، این توافق می‌تواند دروازه‌ای برای ورود ایران به زنجیره‌های ارزش منطقه‌ای و جهانی باشد. کاهش یا حذف تعرفه‌های گمرکی برای صدها قلم کالا، علاوه بر فراهم آوردن فرصتهایی جدید برای صادرات کالاهای صنعتی و کشاورزی ایران، انگیزه‌ای برای جذب سرمایه‌گذاری مشترک در صنایع تبدیلی و ترانزیتی به وجود می‌آورد.

همزمان، هماهنگی مقررات فنی، بهداشتی و گمرکی با استانداردهای اتحادیه اوراسیا موجب ارتقای کیفیت تولید و افزایش شفافیت تجاری خواهد شد؛ عاملی که در بلندمدت می‌تواند اعتماد متقابل اقتصادی میان ایران و شرکای منطقه‌ای را نیز تقویت کند. در نهایت، موافقتنامه ایران و اوراسیا نه تنها یک سند اقتصادی، بلکه بخشی از راهبرد کلان کشور در جهت «دیپلماسی اقتصادی فعال» و گسترش پیوندهای منطقه‌ای است. این همکاری می‌تواند مسیر توسعه پایدار صادرات غیرنفتی، ارتقای زیرساخت‌های ترانزیتی و دسترسی به بازارهای نوظهور شمال و شرق را هموار کند. با اجرای دقیق تعهدات و استفاده از ظرفیت‌های داخلی، این توافقنامه توانایی آن را دارد که به یکی از پایه‌های اصلی بازتعریف نقش ایران در نقشه تجارت بین‌المللی تبدیل شود. در این نوشتار نگاهی اجمالی به کلیات و مفاد موافقتنامه تجارت آزاد اورا سیا با ایران انداخته و روابط تجاری ایران در حوزه صنایع نساجی، پوشاک و کفش در سال‌های اخیر با کشورهای عضو این پیمان بررسی می‌شود.

۱-۱- شکل‌گیری اتحادیه اقتصادی اوراسیا اتحادیه‌های منطقه‌ای از مشخصه‌های مهم نظام اقتصاد جهانی می‌باشند که علاوه بر اهداف اقتصادی، اهداف سیاسی/امنیتی را نیز دنبال می‌کنند. اتحادیه اروپا، پیمان تجاری نفتا، آسه‌آن، پیمان شانگهای، اتحادیه همکاری‌های منطقه جنوب آسیا (سارک) و شورای همکاری‌های خلیج فارس از جمله اتحادیه‌های منطقه‌ای نام‌آشنا هستند.

اتحادیه اقتصادی اوراسیا، یا به اختصار EAEU، یک اتحاد اقتصادی میان دولتی است که در تاریخ ۲۹ ماه می ۲۰۱۴ با امضای معاهده تشکیل آن توسط بلاروس، قزاقستان و روسیه پایه‌گذاری شد و از اول ژانویه ۲۰۱۵ به طور رسمی فعالیت‌های خود را آغاز کرد. کمی بعد، ارمنستان در دوم ژانویه ۲۰۱۵ و قرقیزستان نیز در ششم اوت ۲۰۱۵ به عضویت کامل این اتحادیه درآمدند.

هدف اصلی اتحادیه اوراسیا ایجاد یک منطقه اقتصادی مشترک بود که از طریق کاهش موانع تجاری و افزایش همکاری‌های اقتصادی، فرصت‌های تجاری را برای اعضای خود فراهم می‌کند.

«شورای عالی اقتصادی اوراسیا» مهم‌ترین رکن اتحادیه به شمار می‌رود که از سران کشورهای عضو تشکیل شده است.

پس از آن، «شورای بین دولتی اوراسیا» دومین رکن این اتحادیه می‌باشد که اعضای آن، نخست وزیران کشورهای عضو هستند و دوبار در سال با یکدیگر در این قالب ملاقات می‌کنند.

«کمیسیون اقتصادی اوراسیا» نیز رکن اجرایی اتحادیه می‌باشد که مقرر آن به عنوان سازمانی نظارتی بر اتحادیه گمرکی، در مسکو قرار دارد.

برای تولید پارچه‌های بی‌یافت استفاده می‌شوند که دارای جذب بالا و قابلیت تنفس هستند و در تولید اقلام بهداشتی، پزشکی، آرایشی و ... کاربرد دارند.

دلیل اتخاذ این تصمیم، عدم تولید این نوع الیاف در قلمرو اتحادیه اوراسیا و تلاش برای جبران کمبود مواد اولیه و افزایش توان رقابتی محصولات نهایی داخلی و کاهش هزینه تولید عنوان شده است

*در تاریخ ۴ مارس ۲۰۲۴، شورای EEC اعلام کرد واردات نخ ساخته‌شده از الیاف جوت یا سایر الیاف گیاهی بست به کشورهایی مانند ارمنستان تا سقف ۳ تن و به بلاروس تا سقف ۶۰۰۰ مشمول معافیت از حقوق گمرکی شوند. شوند.

مدت اعتبار این معافیت تا ۲۸ فوریه ۲۰۲۶ تعیین شده و دلیل این اقدام، نبود تولید داخلی این نوع ماده اولیه در EAEU و نیاز به تأمین صنایع پایین‌دستی، به‌ویژه تولیدکنندگان فرش و طناب، اعلام شده است *۲۲ آوریل ۲۰۲۴، EURASIAN ECONOMIC COMMISSION (EEC) تصمیم گرفت تا تعرفه واردات نخ‌های ساخته شده از آیندها را با کد تعرفه ۵۴۰۲۱۹۰۰۰۱ برای تولید پارچه گرد در صنعت تایر به مدت سه سال (تا ۳۰ آوریل ۲۰۲۷) معادل صفر درصد تعیین کند. اقدام به منظور حمایت از تولیدکنندگان پارچه‌های فنی و صنعت تایر و کاهش هزینه‌ها و افزایش رقابت‌پذیری در کشورهای عضو EAEU اتخاذ شده چرا که تولید این نوع نخ‌ها در قلمرو اتحادیه وجود ندارد و واردات آنها از کشورهای ثالث تأمین می‌شود *در ۳۰ اوت ۲۰۲۳، تعرفه واردات پارچه‌های تولید شده از نخ تخت یا مشابه پلی‌اتیلن/ پلی‌پروپیلن (کد ۵۴۰۷۳۰۱۹۰۰) برای مدت دو سال از ۸ درصد به صفر درصد کاهش یافت و هنوز اطلاع قطعی درباره تمدید آن برای سال‌های پیش رو منتشر نشده است

همان سال، از تاریخ ۲۶ اردیبهشت ماه ۱۴۰۴، جایگزین موافقت‌نامه تجارت ترجیحی موقت بین طرفین شد. این توافق‌نامه، نخستین و بزرگ‌ترین تجربه تجارت آزاد در تاریخ ایران می‌باشد

به گفته میرهادی سیدی، مشاور امور بین‌الملل و توافق‌های تجاری سازمان توسعه تجارت ایران، بیش از نصف تبادلات تجاری کنونی جهان از طریق توافق‌هایی مشابه انجام می‌شود که به حذف یا کاهش تعرفه‌ها بین کشورها منجر می‌شود. این موافقت‌نامه که عملاً شامل پنج موافقت‌نامه میان طرفین است، با صفر کردن تعرفه ۸۷ درصد از کالاهای صادراتی ایران به این کشورها، معبری امن و کم‌هزینه‌تر برای عبور کالاهای تجاری فراهم می‌آورد

سیدی همچنین از امکان انتقالات مالی میان ایران و کشورهای مختلف، به ویژه روسیه، به دلیل سوئیفت ریالی و روبلی ایجاد شده و فراهم آمدن تحولات قابل توجهی در انتقالات مالی، به دلیل تأسیس بانک میر بیزنس در روسیه توسط بانک ملی خبر داده است

علاوه بر منفای که این موافقت‌نامه برای تجار ایرانی به همراه آورده است، اعضای این اتحادیه اقتصادی، تصمیماتی داخلی نیز اتخاذ کرده‌اند که می‌توانند برای کشورهای غیر عضو EAEU نیز فرصت‌ساز باشد. بعضی از این تصمیمات در ادامه به طور خلاصه آورده شده‌اند

* در ۱۸ اکتبر ۲۰۲۴، طبق تصمیم شورای EEC، حقوق گمرکی واردات الیاف ویسکوز مصنوعی (کد تعرفه ۵۵۰۴۱۰۰۰۰) که «شانه‌زنی یا آماده‌سازی برای ریسندگی نشده‌اند» از مقدار قبلی آن یعنی ۵ درصد به صفر درصد کاهش یافت. این کاهش برای مدت سه سال (از تاریخ تصمیم تا ۳۰ سپتامبر ۲۰۲۷) تعیین شده است.

طبق اعلام EAEU، محصولات موردنظر

ریاست هیئت مدیره این اتحادیه بر عهده میخائیل میاسنیکوویچ است و ایران در حال حاضر در کنار کشورهای کوبا، مولداوی و ازبکستان، به عنوان عضو ناظر و نه یک عضو رسمی در این اتحادیه حضور دارد؛ در نتیجه، مزایایی که کشورهای عضو اتحادیه اوراسیا به طور انحصاری به یکدیگر اعطا می‌کنند، به جمهوری اسلامی ایران عطا نخواهد شد

اهداف و اولویت‌های این اتحادیه گمرکی، با تولید ناخالص داخلی بیش از ۳/۲ درصد از GDP جهانی (۲۳۹۱/۹ تریلیون دلار) و در دست داشتن ۲/۲ درصد تولیدات صنعتی جهان در سال ۲۰۲۳ (که نسبت به سال ۲۰۲۲ بیش از ۱۰۳/۷ درصد رشد داشته است)، شامل ایجاد فضای واحد اقتصادی، توسعه بازار مشترک و دستیابی به حرکت آزاد سرمایه، خدمات و نیروی کار در بازار واحد کشورهای عضو، کاهش قیمت کالاها با کاهش هزینه‌های حمل و نقل مواد اولیه و ترویج رقابت سالم در بازار مشترک می‌باشد

۱-۲ شکل‌گیری موافقت‌نامه تجارت آزاد میان ایران و کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا

موافقت‌نامه تجارت آزاد مابین ایران و کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا، یعنی کشورهای جمهوری ارمنستان، جمهوری بلاروس، جمهوری قزاقستان، جمهوری قرقیزستان و فدراسیون روسیه، ابتدا در ۲۷ اردیبهشت ماه ۱۳۹۷، در قالب یک موافقت‌نامه تجارت ترجیحی بین دو طرف امضا شد که تا تاریخ ۲۵ اردیبهشت ماه ۱۴۰۴ اعتبار داشت.

موافقت‌نامه تجارت آزاد بین ایران و اوراسیا، پس از نزدیک به هفت سال مذاکره، به دنبال تصویب قانون مرتبط با آن توسط مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۶ بهمن ماه ۱۴۰۳ و تأیید شورای نگهبان در ۱۲ اسفند

ازم به ذکر است که این اتحادیه تا لحظه تنظیم این مطالعه، علاوه بر ایران، با کشورهای چین، ویتنام، سنگاپور، صربستان، امارات متحده و مغولستان نیز موافقتنامه‌های تجاری مشابهی امضا کرده است که بعضی به مرحله اجرا رسیده و بعضی همچنان در مراحل اولیه می‌باشند. اتحادیه اقتصادی اوراسیا همچنین در حال توسعه موافقتنامه‌هایی دیگر با کشورهای نظیر هند، اندونزی و مصر است

الف) موافقتنامه تجاری اتحادیه اقتصادی اوراسیا با چین

موافقتنامه همکاری اقتصادی و تجاری چین و کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا، از ۲۵ اکتبر ۲۰۱۹ لازم الاجرا شده است. در متن توافق نامه میان طرفین، نوع این توافق نامه به صورت غیرترجیحی یا NON-PREFERENTIAL اعلام شده، به این معنا که در آن، تنها چهارچوب قانونی و اصول همکاری میان طرف‌ها تعریف شده است و معافیت تعرفه‌ای مشخص یا لیستی از کالاهایی که تعرفه گمرکی‌شان صفر شده باشد؛ ارائه نمی‌دهد

همکاری‌های فنی، هماهنگی‌های مقرراتی، تسهیل تشریفات گمرکی، کاهش موانع غیرتعرفه‌ای، استانداردها و تبادل داده الکترونیکی از جمله مواردی هستند که این موافقتنامه دنبال می‌کند

در مجموع، این توافق نامه با آن که از نظر سیاسی و نمادین اهمیت بالایی دارد اما در عمل و از لحاظ اقتصادی و تعرفه‌ای، کاربردی یا ترجیحی نمی‌باشد و تنها منجر به کاهش موانع غیرتعرفه‌ای تجارت مابین طرفین شده است. در واقع هدف این موافقتنامه، آماده سازی مسیر برای دستیابی به یک موافقتنامه ترجیحی یا موافقتنامه آزاد تجاری در آینده است

ب) موافقتنامه تجاری اتحادیه اقتصادی اوراسیا با ویتنام

توافقنامه تجارت آزاد بین اتحادیه اقتصادی اوراسیا و کشورهای عضو آن از یک سو، و جمهوری سوسیالیستی ویتنام از سوی دیگر، در تاریخ ۵ اکتبر ۲۰۱۶ لازم‌الاجرا گردید این موافقتنامه، نخستین توافق تمام عیار ترجیحی اتحادیه اوراسیا است که منجر به کاهش یا حذف تعرفه برای حدود ۹۰ درصد از کالاهای تجاری میان دو طرف گردیده است.

در این میان، بخش نساجی و پوشاک یکی از اصلی‌ترین ذی‌نفعان توافق به شمار می‌آیند، زیرا از هر دو جهت (تأمین مواد اولیه از اوراسیا و صادرات محصولات نهایی از ویتنام) مشمول معافیت یا کاهش قابل توجه تعرفه شده‌اند. در این توافق نامه، ویتنام متعهد شده است که تا حدود ۹۰ درصد خطوط تعرفه‌ای خود را طی زمان‌بندی کاهش تعرفه ده‌ساله باز کند؛ یعنی به مرور تعرفه‌های ترجیحی به آنها اعطا کند.

وجود قواعد منشأ خاص (PSR) و الزام دارا بودن گواهی منشأ FORM EAV برای محصولات صادراتی ویتنام به منظور بهره‌برداری از تعرفه‌های ترجیحی، تأکیدی بر این موضوع است که فقط کالاهایی که واقعاً بخشی از روند تولیدشان در ویتنام (یا EAEU) انجام شده باشد می‌توانند از امتیاز تعرفه ترجیحی برخوردار باشند

این تدبیر، برای جلوگیری از آزادسازی بی‌رویه کالاهای خارجی‌ای که فقط نام ویتنام بر رویشان ثبت شده اتخاذ شده است.

لازم به ذکر است بخش خدمات و سرمایه‌گذاری در این توافق، فقط برای کشورهای ویتنام و روسیه اجرا می‌شود

پ) موافقتنامه تجاری اتحادیه اقتصادی اوراسیا با امارات متحده عربی

توافق نامه همکاری اقتصادی میان اتحادیه اقتصادی اوراسیا (EAEU) و امارات متحده عربی در تاریخ ۲۷ ژوئن ۲۰۲۵ به صورت رسمی امضا شد.

این توافق نامه، نخستین چارچوب جامع همکاری اقتصادی میان دو طرف به شمار می‌آید و هدف آن گسترش تجارت دوجانبه، تسهیل جریان سرمایه و کاهش موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای در حوزه‌های مختلف است

با این حال، بر اساس اطلاعات منتشر شده در وبسایت رسمی کمیسیون اقتصادی اوراسیا (EEC)، این توافق نامه در حال حاضر در مرحله تصویب داخلی (RATIFICATION) قرار دارد. این بدان معناست که اگرچه متن نهایی به امضای طرفین رسیده اما هنوز برای اجرایی شدن نیازمند تأیید رسمی از سوی پارلمان امارات متحده عربی و نیز مراجع قانون‌گذاری پنج کشور عضو اتحادیه اوراسیا (روسیه، بلاروس، قزاقستان، قرقیزستان و ارمنستان) است. بنابراین، شرایط ترجیحی و فهرست دقیق اقلام مشمول کاهش یا حذف تعرفه‌های گمرکی هنوز نهایی و اعلام عمومی نشده‌اند. انتظار می‌رود پس از تکمیل روند تصویب، این توافق پوشش‌دهنده بیش از ۹۰ درصد از تجارت کالایی میان دو طرف باشد و حوزه‌هایی مانند انرژی، فلزات، مواد غذایی، و محصولات صنعتی سبک (از جمله منسوجات) در اولویت اجرای تعرفه‌های ترجیحی قرار گیرند

ت) موافقتنامه تجاری اتحادیه اقتصادی اوراسیا با سنگاپور

توافق نامه تجارت آزاد میان اتحادیه اقتصادی اوراسیا (EAEU) و جمهوری سنگاپور در تاریخ ۱ اکتبر ۲۰۱۹ به صورت رسمی در شهر مسکو امضا شد

این توافق نامه شامل دو بخش اصلی است: نخست، توافق تجارت آزاد (FREE TRADE)

تلاشه‌ای از توافقات ترجیحی انجام شده میان اتحادیه اقتصادی اوراسیا و ویتنام [۱]			
ردیف	گروه کالایی	وضعیت تعرفه / دوره کاهش	جزئیات و مفاد اجرایی
۱	الیاف مصنوعی (ویسکوز، پلی‌استر، آکریلیک)	کاهش از ۸-۱٪ به ۰٪ در بازه ۳ تا ۵ سال	ویتنام متعهد شد تعرفه واردات الیاف مصنوعی از کشورهای عضو EAEU (به‌ویژه روسیه و بلاروس) را طی پنج سال حذف کند تا صنایع پایین‌دستی نساجی از مواد اولیه ارزان‌تر بهره‌مند شوند.
۲	نخ (Yarns)	حذف تعرفه برای حدود ۷۵٪ از خطوط تعرفه‌ای در مدت ۷ سال	طرفین موافقت کردند که برای نخ‌های تولیدی دارای منشأ معتبر در چارچوب قواعد منشأ (Form EAV)، تعرفه به‌صورت تدریجی به صفر کاهش یابد. این توافق شامل نخ‌های پنبه‌ای، مصنوعی و مخلوط است.
۳	پارچه‌های تارپودی (Woven Fabrics)	کاهش تدریجی از ۱۲-۱۳٪ به ۰٪ در طی ۸ سال	دامنه گسترده‌ای از پارچه‌های پنبه‌ای، پلی‌استری و ترکیبی مشمول این کاهش تعرفه شدند. این بخش در تجارت ویتنام و بلاروس و قزاقستان سهم قابل توجهی دارد.
۴	پارچه‌های کتیا و جلوبوی (Knitted/Crocheted Fabrics)	کاهش از ۷-۷٪ به ۰٪ در بازه ۵ سال	این دسته از کالاها به دلیل تقاضای بالا در بازار روسیه و ارمنستان زودتر از موعد مقرر از کاهش تعرفه بهره‌مند شدند.
۵	پوشاک آماده (Apparel and Garments)	کاهش از میانگین ۱۵٪ به ۰٪ در بازه ۱۰ سال	یکی از اصلی‌ترین حوزه‌های امتیازدهی متقابل است. تا پایان دوره زمانی مقرر (۲۰۲۶)، عمده پوشاک ویتنامی بدون تعرفه وارد بازار EAEU خواهند شد.
۶	کفش و محصولات چرمی (Goods Footwear and Leather)	حذف کامل تعرفه در دوره ۷ تا ۹ سال	این تصمیم در راستای تسهیل صادرات ویتنامی‌ها و تأمین بازارهای مصرفی اوراسیا اتخاذ شد.
۷	منسوجات خانگی (Home Textiles)	کاهش از ۸-۸٪ به ۰٪ در مدت ۵ سال	شامل ملحفه، حوله، پرده و فرش‌های سبک است. روسیه یکی از مقاصد اصلی این گروه کالایی محسوب می‌شود.
نکته ۱	قواعد منشأ کالا (Rules of Origin)	اعمال اجباری Certificate of Origin - Form EAV -	کالاها باید حداقل در درصد مشخصی از ارزش افزوده را در قلمرو تولید یکی از طرفین ایجاد کرده باشند تا مشمول تعرفه ترجیحی شوند.
نکته ۲	تسهیلات گمرکی و اداری (Administrative Facilitation and Customs)	اجرای نظام «پنجره واحد» و تبادل داده الکترونیکی	توافق بر ایجاد هماهنگی دیجیتال میان گمرک‌های طرفین. با هدف تسریع ترخیص کالا، کاهش هزینه‌ها و جلوگیری از دوباره‌کاری‌های اداری.

(AGREEMENT) میان اتحادیه و سنگاپور، و دوم، توافقنامه همکاری جامع اقتصادی که زمینه‌ساز گسترش تعاملات اقتصادی در حوزه‌هایی چون سرمایه‌گذاری، خدمات، لجستیک و فناوری‌های نوین است بر اساس اطلاعات منتشرشده در پایگاه رسمی کمیسیون اقتصادی اوراسیا (EEC)، این توافق در حال حاضر در مرحله اجرای تدریجی و تصویب داخلی کشورهای عضو اتحادیه قرار دارد.

برخی اعضا، از جمله قزاقستان، مراحل قانونی تصویب را تکمیل کرده‌اند، در حالی که سایر کشورها (روسیه، بلاروس، ارمنستان و قرقیزستان) هنوز در فرآیند تصویب نهایی قرار دارند. پس از تکمیل این روند، مفاد تعرفه‌ای و گمرکی توافق‌نامه به‌طور کامل اجرایی خواهد شد توافق‌نامه مذکور، به‌منظور ایجاد مسیر تجاری آزادتر میان بازارهای آسیای شرقی و اوراسیا طراحی شده و انتظار می‌رود بیش از ۸۰ درصد از اقلام کالایی دو طرف را تحت پوشش تعرفه‌های ترجیحی قرار دهد. این اقلام شامل ماشین‌آلات، تجهیزات الکترونیکی، مواد پتروشیمی، محصولات نساجی و پوشاک است افزون بر این، اجرای تدریجی تسهیلات گمرکی، کاهش موانع غیرتعرفه‌ای و استانداردهای فرایندهای ترخیص کالا نیز از مفاد اصلی این توافق به‌شمار می‌آیند

نشده و هر دو طرف هنوز در فرآیند تصویب داخلی قرار دارند؛ بنابراین، مفاد آن پس از تکمیل مراحل قانونی داخلی لازم‌الاجرا خواهد شد از منظر بخش‌های تجاری، توافق اشاره دارد که کالاها و صنایع سبک، از جمله پشم، نخ، و پوشاک نساجی از مغولستان به بازار اعضای EAEU با شرایط ترجیحی وارد خواهند شد و برخی اقلام از جمله محصولات پشمی و کشمیر به‌صورت معاف از حقوق گمرکی خواهند بود افزون بر این، توافق تدابیری برای تسهیل موانع غیرتعرفه‌ای اتخاذ کرده است که شامل هماهنگی‌های فنی و قانونی، استانداردهای بهداشت گیاهی و دامپزشکی و تسهیل روندهای گمرکی است، به‌گونه‌ای که فرآیند تجارت میان طرفین سریع‌تر، شفاف‌تر و کم‌هزینه‌تر شود

مفادی را شامل می‌شود که از استانداردهای بین‌المللی پیروی می‌کند: از جمله مقررات مربوط به منشأ کالا (RULES OF ORIGIN)، قوانین حمایت تجاری نظیر ضد دامپینگ و حقوق حفاظتی، و همچنین هماهنگ‌سازی مقررات فنی (TBT)، بهداشتی و قرنطینه‌ای (SPS) بین طرفین در بخش حذف یا تسهیل موانع غیرتعرفه‌ای، در اطلاعیه‌ای آمده است که کمیسیون اقتصادی اوراسیا با مقامات صربستانی و بخش خصوصی در یک سمینار در ۲۱ می ۲۰۲۵ به شناسایی موانع تجاری صادرکنندگان کشورهای EAEU به بازار صربستان پرداخته و نتیجه این بوده که از تاریخ ۳ مارس ۲۰۲۵ محدودیت‌های مقداری واردات روغن‌های نباتی و مارگارین از EAEU به صربستان حذف شده است

ج) موافقت‌نامه تجاری اتحادیه اقتصادی اوراسیا با صربستان

توافق تجارت آزاد میان EAEU و صربستان در تاریخ ۲۵ اکتبر ۲۰۱۹ امضا شده و از ۱۰ ژوئیه ۲۰۲۱ وارد مرحله اجرایی شده است. براساس اطلاعیه رسمی کمیسیون اقتصادی اوراسیا، این توافق شامل لغو متقابل حقوق گمرکی واردات بر حدود ۹۳ درصد از فهرست تعرفه کالایی میان طرفین» است. همچنین

د) موافقت‌نامه تجاری اتحادیه اقتصادی اوراسیا با مغولستان

توافق‌نامه موقت تجارت میان اتحادیه اقتصادی اوراسیا EAEU و مغولستان در تاریخ ۲۷ ژوئن ۲۰۲۵ به امضا رسید و شامل فهرستی از ۳۶۷ زیرکالای تعهدشده که حقوق گمرکی آنها پس از اجرایی شدن توافق یا به صفر می‌رسد و یا کاهش می‌یابد. این توافق در حال حاضر به مرحله اجرا وارد

۱-۳- کلیات مفاد موافقت‌نامه اوراسیا و جمهوری اسلامی ایران توافق‌نامه تجارت آزاد ایران با کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا، شامل یک مقدمه، ۱۴۷ ماده و ۶ پیوست می‌باشد که اهداف آن به شرح زیر بیان شده‌اند الف- آزادسازی و تسهیل تجارت کالا بین طرفین، از جمله از طریق کاهش یا حذف

در صورت الحاق کشوری جدید به اتحادیه اقتصادی اوراسیا، ایران بلافاصله مطلع خواهد شد و این امکان وجود دارد که با توافق طرفین، آن کشور هم به دامن این موافقتنامه افزوده شود. لازم به ذکر است که هر طرف این موافقتنامه می‌تواند با ارسال اطلاعیه مکتوب، تمایل خروج خود را از آن، شش ماه زودتر به طرف‌های دیگر اعلام کند و سپس از توافق خارج شود

در کنار مفاد ذکر شده و لیست پیوستی موافقتنامه اوراسیا، که در آن استثنائات تعرفه ترجیحی‌های صفر شده آمده است، چهار موافقتنامه دیگر نیز در این توافق امضا شده‌اند که به ترتیب به تدابیر حمایتی و اقدامات ضدتقلب تجاری، موانع فنی تجارت و مقررات فنی (TBT)، مقررات بهداشتی و قرنطینه‌ای (SPS) و قواعد مبدأ مرتبط می‌شوند. در ادامه، موارد ذکر شده در هریک از این موافقتنامه‌ها به طور خلاصه توضیح داده شده است

۱- تدابیر حمایتی و اقدامات ضدتقلب تجاری در موافقتنامه تجاری اوراسیا با ایران

هدف اصلی از اتخاذ این تدابیر، محافظت از صنایع داخلی در برابر واردات ناگهانی یا تخلف‌های تجاری از جمله واردات عمدی با قیمت ارزان‌تر از تولید داخل و یا یارانه‌های پنهان یا دامپینگ از سوی دولت است که می‌تواند موجب سوءاستفاده و تبعیض شود مکانیزم رسیدگی شفاف قانونی به این موارد به این صورت می‌باشد که هر کشور می‌تواند در صورت وجود شواهد کافی، تحقیق و بررسی رسمی در مورد ورود کالاهایی که به قیمت کمتر از هزینه تولید (دامپینگ) یا با حمایت یارانه دولتی (SUBSIDY) وارد شده‌اند، آغاز کند. این بررسی‌ها باید مبتنی بر مدارک معتبر و بررسی تأثیرات آن بر قیمت بازار داخل و آسیب به تولید داخل باشد. زمان

برای جلوگیری از کاهش جدی ذخایر ارزی یا برای افزایش منطقی ذخایر پولی در صورت کمبود آنها ضروری باشد

طرف‌های این موافقتنامه (ایران و اتحادیه اوراسیا) کارگروه مشترکی متشکل از نمایندگان از هر طرف را تشکیل می‌دهد که ریاست آن به عهده دو نماینده از دو طرف می‌باشند. وظایف این کارگروه مشترک، بررسی عملکرد و اجرای این موافقتنامه، نظارت بر عملکرد تمامی کارگروه‌های فرعی، بررسی راه‌های گسترش بیشتر می‌باشد.

این کارگروه جلسات منظم سالانه و همچنین جلسات ویژه‌ای که ظرف سه روز از زمان درخواست هر طرف صورت می‌گیرد، خواهد داشت. کارگروه‌های موافقتنامه تجارت آزاد ایران و اوراسیا شامل این موارد است

- * کمیته مشترک
- * کارگروه تجارت کالا
- * کارگروه اقدامات فنی فراراه تجارت
- * کارگروه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی
- * کارگروه فرعی قواعد مبدأ
- * کارگروه‌های همکاری‌های بخشی (در حوزه‌های حمل و نقل، پژوهش و نوآوری، بنگاه‌های کوچک و متوسط، انرژی، آموزش، خدمات درمانی، محیط زیست، ارتباطات، ساخت و ساز، صنایع خودرو سازی، مناطق ویژه اقتصادی
- * کارگروه حمل و نقل

موانع تعرفه‌ای و غیر تعرفه‌ای طبق مفاد این موافقتنامه

ب- حمایت از همکاری‌های اقتصادی و تجاری بین طرفه

پ- تشویق توسعه و تنوع تجارت بین طرفها

ت- افزایش همکاری نزدیک‌تر در زمینه‌های مورد توافق در این موافقتنامه و تسهیل ارتباطات بین طرف‌ها در این موافقتنامه کشورها توافق کرده‌اند که مالیات‌ها، هزینه‌ها، قوانین و مقررات داخلی آنها در مورد کالاهای وارداتی نباید با رفتارشان در برابر کالاهای داخلی تفاوت داشته باشد، تفاوتی که موجب شود این رویه به نفع محصولات داخلی و به ضرر محصولات وارداتی تمام شود. علاوه بر این، در این توافقنامه اصل کامله الوداد یا رفتار ملت کامل الوداد برقرار می‌باشد؛ به این معنا که کشورهای عضو این موافقتنامه تعهد می‌دهند تا در مورد مالیات گمرکی، سودهای بازرگانی و هر نوع هزینه یا امتیازی مربوط به واردات و صادرات کالا، هیچ کشوری را نسبت به دیگری ترجیح ندهد. یعنی اگر تخفیف گمرکی یا امتیاز ویژه‌ای برای کشوری قائل شود باید همان امتیاز را برای بقیه کشورهای عضو این توافق هم قائل شود.

موارد زیر اما استثناء محسوب می‌شوند:

- ۱- اگر کشورها توافق‌های تسهیلی برای تجارت مرزی با همسایگان خود داشته باشند
- ۲- اگر کشوری عضو اتحادیه گمرکی یا منطقه آزاد تجاری باشد می‌تواند شرایط خاص خود را داشته باشد
- ۳- اگر امتیازات به کشورهای خیلی فقیر و در حال توسعه بدهند تا به آنها کمک کنند لازم به ذکر است که هر طرف می‌تواند برای حفظ وضعیت مالی و تراز پرداخت‌های خود، میزان یا ارزش واردات را محدود کند. این محدودیت‌ها فقط در حدی مجازند که

تسهیل تجارت از طریق کاهش موانع فنی و هماهنگ‌سازی استانداردها و مقررات فنی میان طرفین پرداخته می‌شود. در این بخش، درباره ماهیت، تصویب و نحوه به کارگیری مقررات فنی، استانداردها و روش‌های ارزیابی انطباق که ممکن است به صورت مستقیم یا غیرمستقیم بر تجارت کالا میان ایران و اعضای اوراسیا تاثیر بگذارد صحبت شده است. به طور کلی دو دسته اصلی برای مقررات فنی ذکر می‌شود

۱- مقررات فنی (TECHNICAL REGULATIONS):

مقررات فنی به طور کلی به قوانین و استانداردهایی گفته می‌شوند که ویژگی‌های خاصی را برای کالاهای صادر یا وارد شده الزامی می‌کنند. از جمله مهمترین این ویژگی‌ها میتوان به الزامات ایمنی کالا (برای مثال استاندارد ولتاژ برای لوازم برقی)، الزامات کیفیت و بسته‌بندی، نحوه برچسب‌گذاری و اطلاعات محصول و ویژگی‌های فیزیکی، شیمیایی یا زیست‌محیطی کالا اشاره کرد. این مقررات معمولاً الزام‌آور بوده و نقض کردن آنها از سوی طرفین می‌تواند مانع ورود کالا به کشور مقصد شود

۲- استانداردها (STANDARDS):

این دسته از قوانین که بیشتر به عنوان استانداردهای اختیاری از آنها یاد می‌شود، بر خلاف مقررات فنی، الزام‌آور نیستند مگر اینکه در قانون یا مقررات فنی ذکر شوند.

با این وجود همواره، هر یک از طرف‌ها تشویق می‌شوند تا استانداردهای خود را بر اساس استانداردهای بین‌المللی از جمله ISO, IEC CODEX ALIMENTARIUS تنظیم کنند.

هدف از تعریف و به کارگیری این دسته از استانداردها تشویق به هماهنگی فنی و کیفیت میان کشورها است. استاندارد ملی برای

هدف این اقدامات، محافظت از تولیدکنندگان داخلی در برابر زیان مالی ناشی از فروش ارزان خارجی است؛ این دست اقدامات در شرایطی صورت می‌گیرد که کالا به قیمت زیر قیمت بازار یا هزینه تولید در کشور صادرکننده فروخته شود و واردات ارزان آن کالا موجب آسیب یا تهدید جدی تولیدکنندگان داخلی شود. در این شرایط، کشور واردکننده می‌تواند حقوق گمرکی اضافی برای کالا اعمال کند. این اقدامات معمولاً پس از تحقیقات دقیق و جمع‌آوری شواهد اعمال می‌شوند و موقت هستند، اما می‌توانند تمدید شوند

اقدامات مقابله با یارانه‌های خارجی

اقدامات مقابله با یارانه‌های خارجی یا به اختصار CVM اقداماتی می‌باشند که علیه کالاهایی اعمال می‌شوند که از طریق یارانه‌ها یا کمک‌های مالی دولت صادرکننده، قیمت‌شان کاهش یافته، ارزان‌تر از حد نرمال می‌باشند و تولیدکننده داخلی را تهدید می‌کنند. کشور واردکننده می‌تواند مالیات جبرانی یا حقوق گمرکی اضافی برای جبران اثر یارانه اعمال کند. در این زمینه تحقیقات لازم انجام می‌شود تا میزان یارانه و آسیب وارد شده به صنعت داخلی محاسبه و اثبات شوند

در زمینه اعمال این دست اقدامات، باید اصل تعادل و عدالت تجاری لحاظ شود و اقدامات ضد دامپینگ یا جبرانی، نباید بهانه‌ای برای حفاظت غیرمنصفانه شوند. همچنین صادرکنندگان باید فرصت دفاع داشته باشند و شفاف بودن کامل فرآیند، الزامی است. یک کمیته مشترک مسئول نظارت بر اجرای مقررات این بخش می‌باشد و می‌تواند پیشنهاد اصلاحات، توصیه به تصمیمات جدید و بررسی مشکلات اجرایی ارائه دهد.

۲- موانع فنی تجارت و مقررات فنی (TBT)

در فصل چهارم این موافقت‌نامه، به

تحقیقات در شرایط عادی نهایتاً یک سال و در شرایط خاص تا ۱۸ ماه تعیین شده است در موارد اضطراری و به‌منظور جلوگیری از آسیب بیشتر، می‌توان اقدامات موقتی را (پیش از پایان تحقق) به شرط رعایت شرایط قانونی و اطلاع‌رسانی مناسب، اعمال کرد؛ اما این اقدامات نمی‌توانند مانع ادامه روند تحقیق یا ایجاد محدودیت ناموجه شوند

*اقدامات محافظتی (SAFEGUARD)

اقدامات محافظتی، در چارچوب قوانین سازمان تجارت جهانی (WTO) و موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای مانند اتحادیه اقتصادی اوراسیا، به کشورها اجازه می‌دهند تا برای مدتی محدود و تحت شرایط مشخص، محدودیت‌های موقت روی واردات یک کالا اعمال کنند.

هدف اصلی این اقدامات، محافظت از تولیدکنندگان داخلی در برابر افزایش ناگهانی و غیرمنتظره واردات است که می‌تواند ضرر جدی به صنعت داخلی وارد کند در صورت افزایش شدید واردات و شدت یافتن تهدید برای صنایع داخلی، امکان اعمال دستورات موقت یا تدابیر محدودسازی واردات برای مدتی تعیین شده وجود دارد.

اما این تدابیر باید متناسب باشند، به ترانزیت معاملات آسیبی وارد نکنند و با مشورت و اطلاع‌رسانی به طرف دیگر انجام شوند. طبق قوانین، این اقدامات معمولاً برای ۴ سال یا کمتر اعمال می‌شوند و امکان تمدید دارند، اما همیشه با بررسی مجدد وضعیت بازار و پایش میزان صدمات داخلی همراهند

*اقدامات ضد دامپینگ (ANTI-DUMPING)

به اقداماتی گفته می‌شود که کشورها برای جلوگیری از واردات کالاهایی که به طور عمده به قیمتی کمتر از ارزش عادی‌شان، یعنی پایین‌تر از قیمتی که در بازار داخلی و حتی خارجی فروخته می‌شود، اعمال می‌کنند.

کیفیت پارچه، یا اندازه و جنس بطری‌های پلاستیکی می‌تواند مثال مناسبی برای این دسته از استانداردها باشد

درمورد تصویب استانداردهای جدید، روش‌های ارزیابی انطباق و به کارگیری این مقررات فنی و استانداردها نکاتی وجود دارد که به طور خلاصه در اینجا به آن اشاره می‌شود

* روش‌های ارزیابی انطباق

در تجارت دوجانبه میان ایران و کشورهای عضو پیمان اوراسیا، روش‌های ارزیابی انطباق رسمی‌ای تعریف شده‌اند که شامل بازرسی‌ها، آزمون‌ها، گواهینامه‌ها، روش‌های کنترل کیفی و سایر روش‌هایی می‌باشد که برای تأیید انطباق کالا با مقررات یا استانداردهای تعیین شده انجام می‌شود هدف از تعیین این روش‌ها، پذیرش سریع‌تر مدارک صادرشده از سوی طرف مقابل می‌باشد تا در حد امکان، از دوباره‌کاری جلوگیری شود

* حق وضع مقررات ملی

هر یک از طرفین حق دارد مقررات فنی و استانداردهای خاص خود را تصویب کند تا منافع عمومی مانند ایمنی، محیط زیست و حقوق مصرف‌کننده خود را تأمین کند؛ تنها باید به این موضوع توجه شود که این مقررات موجب شکل‌گیری موانع غیرضروری بر سر راه تجارت نشوند

* شفافیت و اطلاع‌رسانی

هر یک از طرفین موظف است مقررات فنی جدید یا اصلاح‌شده خود را تا حداقل ۹۰ روز پیش از اجرا به طرف مقابل اطلاع دهد. متن کامل مقررات یا خلاصه آنها نیز باید در صورت درخواست به زبان انگلیسی در دسترس طرف دیگر قرار گیرد

* مشاوره و حل اختلاف در سطح فنی

اگر اجرای مقررات فنی باعث بروز مشکلاتی در تجارت شود، یکی از طرفین می‌تواند درخواست مشاوره کند تا مسأله حل شود. اگر پس از مشاوره مشکل برطرف نشود، موضوع به گروه کاری «موانع فنی به تجارت» ارجاع می‌شود که باید راه‌حل‌های عملی پیشنهاد دهد.

همکاری فنی و آموزشی

طرفین متعهدند که در زمینه استانداردها، مقررات فنی و ارزیابی انطباق با یکدیگر همکاری داشته باشند.

برگزاری سمینارها، تبادل کارشناسان، پروژه‌های مشترک فنی، به اشتراک گذاشتن دانش، هماهنگی در اقدامات نظارتی بازار و ارتقاء کیفیت مقررات فنی از دیگر همکاری‌هایی است که این کشورها در این زمینه با یکدیگر خواهند داشت

۳- مقررات بهداشتی و قرنطینه‌ای (SPS)

بخش دیگری از مقررات، مربوط به شرایط بهداشت و سلامت کالاها و یا تأثیر احتمالی آنها بر بهداشت و سلامتی جامعه است هدف از برقراری این دسته از مقررات، این است که در عین تسهیل تجارت متقابل، تلاش شود از جان و سلامت انسان، جانوران و گیاهان در قلمرو هر یک از طرف‌ها حفظ و پاسداری شود.

مقررات SPS، شامل تمامی اقدامات بهداشتی یا قرنطینه‌ای است که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بر تجارت کالا بین طرفین تأثیر می‌گذارد و اصول موافقت‌نامه مربوط به آن، بر مبنای استانداردهای سازمان تجارت جهانی WTO طراحی شده است

هر طرف مجاز است تدابیری را برای محافظت از سلامت انسان، حیوان یا گیاهان خود اتخاذ کند، به شرطی که این تدابیر با مقررات ذکر شده در این موافقت‌نامه

سازگار باشند و باید صرفاً تا حدی که برای ملاحظات حفاظتی لازم است پیش بروند و نه بیش از آن.

بنابراین «سطح مناسب حفاظت بهداشتی/ قرنطینه‌ای» مفهومی است که هر طرف با در نظر گرفتن شرایط خود آن را تعیین میکند اما باید توجه داشت که تدابیر SPS باید مبتنی بر اصول علمی و ارزیابی ریسک باشند، بین کالاهای مشابه در میان کشورهای عضو موافقت‌نامه و بین مناطق مختلف در داخل

یک کشور تبعیض‌آمیز رفتار نکنند و همچنین، نباید بهانه‌ای برای محدودسازی بی‌دلیل تجارت شوند.

در نتیجه، طرف‌ها موظفند داده‌ها و شواهد کافی را برای توجیه تدابیر خود ارائه دهند. اگر شواهد کافی نباشد، می‌توان تدابیر موقتی اتخاذ کرد اما باید در دوره معقول بررسی و اصلاح شوند

کشورها موظف هستند تا اطلاعات مربوط به مقررات SPS خود را به‌موقع به طرف مقابل ابلاغ کنند

این اطلاعات شامل مقررات جدید یا اصلاح‌شده، روش‌های کنترل و بازرسی، ارزیابی ریسک و سایر جزئیات مرتبط می‌باشند.

اگر یکی از طرفین تصور کند که تدابیر SPS طرف دیگر، تجارت او را تحت تأثیر نامناسب قرار داده است، می‌تواند درخواست مشاوره کند و اگر مشاوره به حل موضوع منجر نشد، امکان ارجاع به مکانیسم حل اختلاف کلی توافق وجود دارد.

لازم به ذکر است که کمیته‌ای ویژه برای نظارت بر اجرای فصل SPS موافقت‌نامه و همچنین برای بحث و بررسی مسائل فنی، تسهیل هماهنگی بین طرف‌ها و رسیدگی به مشکلات عملیاتی آن تشکیل می‌شود، که جلسات منظمی را برگزار خواهد کرد.

ادامه دارد